

ePub *Docendo discimus*

A 60 esztendőös Kotics József köszöntése

A Kulturális és Vizuális Antropológiai Tanszék Könyvei 13.

Sorozatszerkesztő: *Kotics József*

ePub
DOCENDO DISCIMUS

A 60 esztendőös Kotics József köszöntése

MISKOLC
Kulturális és Vizuális Antropológiai Tanszék
2020

KÁNTOR BARBARA – LAJOS VERONIKA

RENDAHAGYÓ ELŐSZÓ EGY FORDÍTÁS APROPÓJÁN
TÖBBSZÖRÖS DIALÓGUS AZ ALKALMAZOTT
ANTROPOLÓGIAI SZEMLELETMÓDRÓL

Mindketten hiszünk abban, hogy az egyetemi oktatás keretében módot kell teremteni arra, hogy a fiatal generáció tagjai megtapasztalhassák, milyen ereje lehet az aktív, a saját magunkért, szűkebb és tágabb társadalmi közegünkért és természeti környezetünkért egyaránt felelősséget vállaló állampolgári cselekvésnek, de azzal is tisztában vagyunk, hogy ugyanennyire fontos felismerni a cselekvést korlátozó tényezőket is. Számunkra az antropológia nem csak különleges tudományos megismerésmódot, széleskörűen alkalmazható gyakorlati értékű tudást, de egyben lehetőséget adott arra is, hogy megismerhessük az alkalmazott és akciószemléletű társadalomtudományi szerepvállalás különféle lehetőségeit. Mindkettőnk esetében az alkalmazott antropológia, illetve az akciókutatás fogalmi keretrendszere jelöli ki azt a meghatározó antropológusi habitust, amely akkor vezet minket, amikor a bennünket körbe vevő globális és mind inkább digitálissá váló világunk lokális szociokulturális változásfolyamataira kritikusan tekintve cselekszünk.

Jelen rövid bevezető sajátos formája a köszönetnyilvánításunknak Kotics József felé, aki nem csak akkor volt inspiratív forrás mindkettőnk számára, amikor ezt az alkalmazott antropológia trendjeiről szóló magyar nyelvű fordítást elkészítettük, hanem akkor is, amikor mellett szólunk, hogy napjainkra kikerülhetetlenné válik a közös gondolkodás, a párbeszéd elindítása a részvételtől, az érintettek bevonásáról és a társadalomtudományi tudás gyakorlati és különféle színtereken történő alkalmazásának lehetőségeiről és kérdéseiről – ahogy a magyar társadalomtudományi szcénában, úgy a társadalmi nyilvánosság minél szélesebb körében is. Ennek a folyamatnak fontos része a különféle szakcikk fordításának elkészítése, hiszen ezek nem csak a felsőoktatásban résztvevők, de a kutatók számára is egyaránt hasznosítható ismeretet biztosítanak. A továbbiakban az antropológiai tudás gyakorlati alkalmazásáról szóló közös gondolkodáshoz munkásságunk egyik meghatározó szereplője, Kotics József elképzeléseit¹ idézzük fel. Azokról az alkalmazott antropológiai kutatómunkákról adunk egy

---

¹ A Kotics Józseftől származó gondolatok 2014. július 16-án Debrecenben hangzottak el a szerzőpáros egyik tagjának akkori kutatói érdeklődését meghatározó, az alkalmazott antropológia magyarországi helyzetét vizsgáló kutatásának részeként, amiből később diplomamunka és díjnyertes OTDK is született – az inspiratív beszélgetésért ezúton is köszönettel tartozom.

rendhagyó, többszörös dialógusban megírt, a fordításban olvasható felvetésekre reflektáló sajátos olvasatot, amelyben kiemelt szerepet szánunk a *Miskolci Egyetemen* az utóbbi években Kotics József részvételével megvalósult legfontosabb alkalmazott projekteknek – ezzel is tisztelve egykori tanárunk munkássága előtt.² Célunk továbbá betekintést adni abba a folyamatba, amelynek eredményeképpen a kulturális antropológia alapképzési szak 2020/2021-es tanévtől a *Miskolci Egyetemen* már megújultan várja a jövő generáció olyan szociálisan érzékeny fiataljait, akik a társadalmi felelősségvállalás aktív részesei kívánnak lenni – a szaklétesítés kifejezetten fontos állomása a gyakorlati értékű tudás melletti közös elköteleződésünknek.

„A kulturális antropológia Nyugat-Európában és Amerikában is feltérkévt tudományterület, épp az alkalmazhatósága és a társadalmi kérdések sajátos látásmódja miatt.”³ – hangsúlyozta Kotics József, a megújult, gyakorlati alkalmazást előtérbe helyező antropológia-alapképzés szakfelelőse. Az új képzési struktúra alapvető koncepcionális pillére három szintéren, a gazdasági és üzleti, a társadalompolitikai és közigazgatási, illetve a nonprofit és civil szférában mutatja be a kulturális-társadalmi problémákat, folyamatokat, konfliktusokat és gyakorlati kezelési lehetőségeiket. Az átalakított képzés során a hallgatók tanulnak, többek között, a szervezet- és közösségfejlesztésről, a társadalmi integrációról és felzárkózásról, az egészségről és fogyasztásról, és esettanulmányok formájában dolgozzák fel például a környezet és társadalom összefüggéseivel, a perifériás társadalmi csoportokkal és a migrációval kapcsolatos kérdéseket, ahogyan alapszinten megtanulnak fotózni és filmezni is.⁴ A legfontosabb változások (a képzési és kimeneti követelmények, illetve a tárgyi struktúra újragondolása) egyszersmind arra a külső kényszerre is reagálnak, ami miatt a 2016/2017-es tanévtől (húsz másik BA-képzéssel együtt) megszüntették a kulturális antropológia alapszakot Magyarországon.

2015-ig a miskolci alap- és mesterszakos antropológiaképzésben bizonyos tanegységek formájában jelen volt az alkalmazott antropológiai irányvonal, az MA diploma alkalmazott és/vagy vizuális antropológiai szakirányú képzést is adott, és a 2010-es évek elejétől az Intézet által kivitelezett különböző kutatási projektek szintjén is megjelent az alkalmazott antropológia.

---

² Jelen rövid írásunk meglepetés ereje ugyan elveszett, amikor az etikai megfontolásokat szem előtt tartva a szöveghez az érintett beleegyezését kértünk és hozzájárulását megkaptuk – reméljük, a fordítás kapcsán azért szolgálhatunk még újdonsággal.

³ Forrás: <https://boon.hu/kozelet/helyi-kozelet/volt-nem-volt-most-ujra-lesz-3831357/> [Letöltés: 2019. 10. 01.]

⁴ Forrás: https://eduline.hu/felsooktatasi/20190925_Korabban_megszuntettek_most_ujraindul_a_kulturalis_antropologia_alapszak_a_Miskolci_Egyetemen?fbclid=IwAR1YoLL-mhIvI5i48Wl0r32_uzPyqzFIYMR9r4NZhJ2sr7aKtA4o7BfL_qU [Letöltés: 2019. 09. 25.] A miskolci antropológia tanszéken R. Nagy József és Török Zsuzsa foglalkozik a vizuális antropológia alkalmazott aspektusaival, Molnár Ágnes a szervezetantropológia kérdéseivel, Dobák Judit régió- és településfejlesztéssel, illetve Simon Zoltánnal együtt az oktatás és az antropológiai tudás gyakorlati alkalmazásának ügyével.

lógiai szemlélet. „Ezek a projektek 2014-ben még nagyon kis számban álltak rendelkezésre”, aminek okát akkor Kotics József abban látta, „hogy az antropológia alkalmazásának színterein megjelenő többi szereplő, mint az állam és a vállalatok – akik megbízók lehetnének – egyelőre nem ismerték fel, hogy az antropológiai szemlélet mit jelenthet számukra.”

Az áttörés, amelynek eredményeképp napjainkban Magyarországon is megjelenik a beruházásokhoz, fejlesztési projektek megvalósításához kapcsolódó alkalmazott antropológiai kutatás Csernely falu nevével forrt össze a társadalomtudományi diskurzusban. A *Miskolci Egyetemen* 2011-2013 között *TÁMOP (4.2.1.B-10/2/KONV-2010-0001)* támogatással megvalósult projekt „egy elszigetelt és gazdasági értelemben halmozottan hátrányos helyzetű perifériális lokális közösség, Csernely esetében egy modern technológiai-innovációs fejlesztés [volt], egy biomassza alapú hőtermelő rendszer létesítésének érdekében – mint egy felzárkóztatási kísérlet” része (Kotics – Szabó-Tóth 2013: 120) Az alkalmazott társadalomtudományi kutatást is magában foglaló interdiszciplináris együttműködés „*azt modellezte, hogy egy lokális társadalomban hogyan lehet műszaki innovációt előkészíteni*” – magyarázta a projekt körülményeit Kotics.

Az Európai Unió napjainkra már kötelezővé teszi az ilyen jellegű fejlesztések esetében hatástanulmány, -vizsgálat, megvalósíthatósági tanulmány elkészítését, a magyar gyakorlatban azonban „szokatlan [volt], hogy az alkalmazott társadalomtudományi szemléletet képviselő kulturális antropológiai és szociológiai háttérvizsgálatok is szerepet kaptak” (Kotics – Szabó-Tóth 2013: 120). „*Ebben a projektben egyértelművé vált, hogy az antropológiai szemlélet egyre erősebbé válik...*” „*a projektet irányító energetikai mérnökök felismerték, hogy társadalmi beágyazottság nélkül nem lehet technikai innovációt sikeresen véghezvinni*” – fejtette ki Kotics az alkalmazott antropológia megjelenése kapcsán. „*Az együttműködés során az is kiderült, hogy bár nem volt zökkenőmentes a műszaki tudományok részéről az elfogadás, de az ilyen jellegű kutatás eladhatóbb a versenyszférának*”, az „*áttörés tehát megtörtént*” – összegezte Kotics a tanulságokat 2014 nyarán az alkalmazott antropológia magyarországi történetének egyik meghatározó fejezetéről.

A *Miskolci Egyetem* antropológusainak közreműködésével megvalósított alkalmazott antropológiai kutatás (a kutatás koncepcionális keretrendszeréről lásd Biczó 2012) egyik sajátossága, hogy a megfigyelhető szocio-kulturális jelenségek kontextusával kapcsolatos új ismeretek megszerzését gyakorlati cél vezérelte: egy hőerőmű-fejlesztés sikerességének elősegítése. A projekt megvalósíthatóságának felmérésében azonban már a lokális társadalmi környezet érdekeit, a lakosság attitűdjeit is figyelembe vették – például a környezetvédelemről vagy a szelektív hulladékgazdálkodásról (Biczó 2013), hogy felmérjék a tervezett beruházás konfliktuspotenciálját (erről részletesebben lásd Kotics 2012). Az alap- és alkalmazott kutatások céljainak sajátosságait a következő, 1. táblázat foglalja össze, ami egy-

szersmind az alkalmazott vizsgálatok sajátos tudástermelésre vonatkozó ismerveit is megmutatja.

Kutatási célok közötti különbségek

	ALAPKUTATÁS	ALKALMAZOTT KUTATÁS
KUTATÁS CÉLJA	A megfigyelhető jelenségek kontextusával kapcsolatos új ismeretek megszerzése anélkül, hogy kilátásba helyeznék azok gyakorlati alkalmazását vagy felhasználását – azonban ezt nem zárja ki.	Új ismeretek és szakértelem megszerzése új termékek, eljárások vagy szolgáltatások fejlesztéséhez, vagy a létező termékek, eljárások vagy szolgáltatások jelentős mértékű fejlesztésének elősegítéséhez.

*Forrás: 2004. évi CXXXIV. törvény a kutatás-fejlesztésről
(saját szerkesztés, 2020)*

Az alkalmazott kutatási projektek során felmerülő érdekek figyelembevétele és az ezek közötti mediáció nem egyszerű feladat az antropológusok számára: „*a felelősség és etikai kérdések azonban nem csak az alkalmazott kutatás esetében merülnek fel fokozottan*”, hangsúlyozza Kotics. Rögtön azt is hozzáteszi, hogy ilyen esetben „*kikerül a tudományos diskurzus szabályai által meghatározott keretből a [z etnográfiai] szöveg*”, ... „*nyilvánossá válnak az értelmezések és az érintettek azt mind másként olvassák*” a „*politika, egyéni erők befolyásolják*”, sőt akár az is előfordulhat, hogy egy polgármester sérelmezi saját szerepének szerinte nem megfelelő bemutatását – hívta fel a figyelmet egy gyakorlati példán keresztül Kotics azokra az etikai dilemmákra, amelyek az interpretáció kérdésköréhez tartoznak, főképp egy-egy olyan vizsgálat esetében, amely viszonylag rövid idő alatt megvalósított terepmunkára épül. Ezzel pedig el is érkeztünk az alkalmazott antropológiai kutatások további sajátosságához: az intenzív, de rövidtávú terepmunkához, amely mára nem feltétlenül jelenti kizárólagosan az állomásozó terepmunkát, Kotics szavaival élve, a „*tartós ott-tartózkodást*.” Mindazonáltal a rövidebb időszakot felölelő terepmunka praktikusán illeszkedik ahhoz a megrendelői elváráshoz, amely esetén egy viszonylag rövidebb időszak áll rendelkezésre, például egy önkormányzati vezetés egy adott városrész szociális rehabilitációs tervezésének előkészítése során. Ez a helyzet állt elő a Kotics József és a *Miskolci Egyetemen* végzett egykori hallgató, Gulyás Klára vezetésével 2015-ben Makón végzett alkalmazott antropológiai kutatás során is (lásd erről részletesebben Gulyás – Kotics 2015; Kotics 2016a, 2016b). Ennek részeként a miskolci antropológus hallgatók közreműködésével lehetőség nyílt arra,⁵ hogy a Honvéd városrész lakosai, mint a projekt legfőbb

⁵ Forrás: https://www.promenad.hu/2015/05/21/miskolci-egyetemistak-kerdoiveznek-a-makoi-honved-varosreszben/?fbclid=IwAR2KNNG3z1rfGYLczKnN_hrmXaQc57Kx07anouB0ghSeWewR9Io3XMHf9F0 [Letöltés: 2019. 01. 10.]

érintettjei, bekapcsolódnak és aktív részesei legyenek a mindennapi környezetüket érintő szociális fejlesztésnek. Ennek az alkalmazott jellegű kutatásnak gyakorlati célja egy olyan feltételrendszer kialakítása volt, amelynek eredményképpen az önkormányzat megkezdheti ezen városrész felzárkóztatását és integrációját.⁶

Nemzetközi tapasztalatok alapján az alkalmazott antropológiai szemlélet térnyerésének legfőbb oka az antropológiai tudástermelés sajátos jellegéből is következik, miszerint annak gyakorlati alkalmazása a különfélebb területeken is lehetséges, akár egészen más érdekeltségi körrel rendelkező megbízók esetében is – és ezt az eddigi hazai projektek is bizonyíthatják. Vagyis, ahogy Kotics az antropológiai tudás alkalmazása kapcsán fogalmazott 2014-ben: *„Perspektivikusan az antropológia alkalmazási horizontja egyre szélesebbé válik: a műszaki és városfejlesztésektől, a közösségi fejlesztésekig, a lokális térben való változásokon át a vállalkozásmenedzsmentig, vagy akár multinacionális környezetben is megjelenhet – az elvi lehetőség adott. A nemzetközi gyakorlat azt mutatja, hogy az olyan beruházások, amelyek bármilyen közösségeket érintenek, abszolút társadalomtudományi kutatásokért kiáltanak: előzetes hatástanulmányokért és ennek részese kell, hogy legyen az antropológia.”*

Az alkalmazott antropológiai szemlélet népszerűségének növekedése töretlen, ezt bizonyítja a 2019-ben elkezdődött, az antropológiai tudástermelés gyakorlati értékére építő kétéves *INTERREG projekt*⁷ a Miskolci Egyetem kutatóinak részvételével. A nemzetközi együttműködés célja Románia, Magyarország és Ukrajna határain átnyúlva olyan turisztikai útvonal létrehozása, ami a helyi kulturális örökség megismerésén keresztül támogatja a regionális turizmust. A *KRA 'GAS-projekt* hangsúlyos részét képezi egy olyan alkalmazott antropológiai kutatás, amely során a különböző érintettekkel együtt kerülnek kiválasztásra Borsod-Abaúj-Zemplén megye azon gasztronómiához és kézművességhez kapcsolódó kulturális értékei, amelyek turisztikai vonzerőt jelentenek nem csak a belföldi, hanem a külföldi turistáknak is.

Az elmúlt évek tapasztalatai számunkra megmutatták, hogy Kotics József munkássága nem csak abban a folyamatban lett kikerülhetetlen sarokpont, amely során, ahogy ő maga is fogalmazott, *„az antropológia, mind inkább láthatóvá válik”*. Szerepe abban is meghatározó, ahogyan a Miskolcon végzett hallgatók, a jövő antropológusai is részeseivé válnak annak a

---

⁶ Képviselő-testületi előterjesztés a Makó Honvéd városrészének megújítása című pályázat kapcsán (2016. május 30.): <http://mako.hu/wp-content/uploads/2016/03/mako-honved-varosreszenek-megujitasa-cimu-palyazat.pdf> [Letöltés: 2020. 01. 05.] További forrás: <https://makohirado.hu/2015/05/04/indul-a-honved-varosreszt-erinto-rehabilitacios-program-kutatasa/> [Letöltés: 2020. 01. 10.]

⁷ A *HUSKROUA/1702/3.1/0027* kódszámú *'KRA 'GAS – Promotion of Crafts and Gastronomy, as Relevant Components of the Cultural Heritage of the Carpathian Euroregion (CN KRA 'GAS)'* elnevezésű projekt. Internetes elérhetőség: https://www.facebook.com/KragasProject/?ref=br_rs

hivatásnak, amelynek mind inkább része az a lehetőség, de egyben felelőség is, hogy a globális változások lokális hatásainak köszönhető egyenlőtlen szociokulturális viszonyok megváltozzanak. Mindketten valami ehhez hasonlólt kívánunk az alkalmazott antropológia technikus terminus használatával hangsúlyozni.⁸

BIBLIOGRÁFIA

- Biczó Gábor 2012. Egy technológiai-innovációs fejlesztés szociokulturális feltételrendszere: a csernelyi „biomassza-projekt” esete. *Szellem és Tudomány* 1., 85-93.
- Biczó Gábor 2013 A hulladékgazdálkodási stratégiák szociokulturális aspektusai. *Szellem és Tudomány* 1., 154-166.
- Gulyás Klára – Kotics József 2015. *Makó Honvéd városrészének szociális városrehabilitációja. Megvalósíthatósági tanulmány.* [kézirat, 92 oldal].
- Kotics József 2012. A csernelyi „Biomassza” projekt és a helyi társadalom. (A cigány-magyar együttélés konfliktusai és azok hatása a projekt megvalósítására.). *Szellem és Tudomány* 1., 70-84.
- Kotics József 2016a. Munkásövezetből roma szegregátum? Makó Honvéd városrészének alkalmazott antropológiai vizsgálata. In: Bihari Nagy et alii (szerk.): *Diptichon. Tanulmányok Bartha Elek tiszteletére.* Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, Debrecen, 899-934.
- Kotics József 2016b. Az alkalmazott antropológiai tudás szerepe roma szegregátumok szociális városrehabilitációjában: Makó Honvéd városrész példája. In: Jukič et alii (szerk.): *Zbornik znanstvenih radova s Međunarodne znanstvene i jibferebcuhe – Globalne i lokalne perspektive pedagogije – Conferenice Proceedings Book (academic papers).* Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet, Osijek, 28-36.
- Kotics József – Szabó-Tóth Kinga 2013. Egy műszaki fejlesztési projekt társadalomtudományi aspektusai. *Műszaki Földtudományi Közlemények* 84(1), 119-125. Interneten: <http://midra.uni-miskolc.hu/document/15390/7906.pdf> [Letöltés: 2019. 12. 18.]

---

⁸ Természetesen nem csak a miskolci egyetem antropológusképzése fektet egyre nagyobb hangsúlyt az antropológiai tudás gyakorlati alkalmazására, hanem a különböző színtereken működő egyéb műhelyek, civil szervezetek és kezdeményezések is, amelyek bemutatása azonban nem lehet tárgya jelen előszónak, ugyanakkor a párbeszédben való részvétellel és a közös gondolkodásra való felhívás mindenki számára nyitott.